

VENSTRE
Folk først.

Det grønne skiftet skjer lokalt.

Venstres tiltakspakke for klima- og
miljøpolitikk til kommune- og
fylkestingsvalget 2015

Forord

Kommunene og fylkeskommunene våre har en nøkkelrolle i å gjøre Norge til et mer bærekraftig og klimavennlig samfunn. Kommuner og fylkeskommuner kan utgjøre en stor grønn kraft, både som politiske aktører, tjenesteytere, eiendomsbesitter, innkjøpere, byggherrer og ansvarlige for planlegging og tilrettelegging for gode lokalsamfunn. Venstres politikere i kommuner og fylkeskommuner er våre fremste ambassadører for en ambisiøs miljøpolitikk. Valgene lokale Venstre-folk tar vil være med på å drive det grønne skiftet og skape lokale grønne arbeidsplasser, bygge infrastrukturen og kutte utslipp.

Dette dokumentet inneholder en tiltakspakke for fremtidsrettet lokal miljø- og klimapolitikk til kommune- og fylkestingsvalget 2015. Forslagene skal være til hjelp og inspirasjon i arbeidet med Venstre-programmer lokalt og på fylkesnivå. Tanken er at Venstres programkomiteer lokalt og i fylkene skal kunne plukke de mest relevante forslagene til politikikutvikling fra denne pakken til valgprogrammene sine.

I tillegg inneholder dokumentet eksempler på gode miljø- og klimatiltak lokalt.

Det grønne skiftet skjer nedenfra, gjennom lokale beslutninger og lokale tiltak. Venstre vil jobbe for et best mulig samspill mellom stat og kommuner i miljø- og klimapolitikken. Venstres tiltakspakke for grønn lokal- og fylkespolitikk vil gjøre kommunene og fylkeskommunene til bedre plasser å bo og arbeide i, sørge for bedre tjenester til innbyggerne og skape bærekraftige, attraktive byer og bygder.

Innhold

1. Klimatilpasning	4
2. Produksjon av fornybar energi	4
3. Avfall, renovasjon og forsøpling	5
4. Miljøgifter	6
5. Luftforurensing	7
6. Arealplanlegging	7
7. Vannforvaltning/Avløp	8
8. Friluftsliv	9
9. Naturmangfold på land	10
10. Naturmangfold til havs	11
11. Biltrafikk	12
12. Kollektivtransport	12
13. Sykkel og gange	13
14. Kulturminnevern	14
15. Innkjøp	14
16. Landbruk	15
17. Miljøsertifisering	16
18. Bygg	16
Eksempler på hva kommuner og fylkeskommuner kan få til på klima og miljø:	18

1. Klimatilpasning

Klimaendringene er en stadig større utfordring for kommuner og fylkeskommuner. Noen av problemene som oppstår er intens nedbør som skaper overvann i byer og tettsteder, samt stormer, skred og flommer som ødelegger infrastruktur som vei, jernbane, kraftnett og havner. Klimaendringene vil påvirke de fleste sektorer og tjenestoområder kommunene og fylkeskommunene har ansvar for, derfor trengs lokal klimatilpasning.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Utarbeide lokale faresonekart over risikoområder og klimatilpasningsplan som inngår i kommunenes arbeid med kommuneplan, arealplanlegging, byggeprosjekter, vann og avløp.
- ✓ Utarbeide retningslinjer for overvannshåndtering.
- ✓ Samarbeide med lokalt næringsliv og lokalbefolkning for å sikre forebygging og beredskap som ivaretar kritiske samfunnsfunksjoner.
- ✓ Skape flere grønne «bufferoner» og arealer som kan fange opp økt nedbør, hindre erosjon og som samtidig skaper trivsel i byer og tettsteder, for eksempel grøntarealer, grønne tak, dammer og forsterket vegetasjon rundt bekkeløp.
- ✓ Bygge kompetanse hos plan- og byggesaksbehandlere, slik at klimahensyn og tilpasning blir tatt hensyn til og vurdert ved etablering av nye boligfelt og næringsområder.
- ✓ Stille krav i regulerings- og byggesaker om fordrøyning og/eller infiltrasjon av overvann.
- ✓ Dimensjonere nye veier og avløpsledninger slik at de tåler forventede klimaendringer som ekstremvær og økt overvannshåndtering.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Lage fylkesvise planer over utsatte steder med høynet risiko for klimaendringsskader.

2. Produksjon av fornybar energi

Mange kommuner kan oppnå store klima- og økonomigevinster gjennom bruk av fornybar energi. Venstre vil gjøre Norge til en ledende aktør innen grønn energi, og her har kommunene en nøkkelrolle. Det er allerede mange kommuner som har startet fornybarprosjekter. Det er mange muligheter for å integrere produksjon av fornybar energi ved nybygg og ved rehabilitering av gamle bygg. I tillegg kan kommunen gjøre det attraktivt for innbyggere og bedrifter å starte opp produksjon av fornybar energi.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Opprette kommunalt klimafond eller andre økonomiske støtteordninger for innbyggerne innen energieffektivisering og omlegging til fornybar energi.
- ✓ Gå gjennom alle kommunens bygg og vurdere om takene er egnet til å produsere solenergi, enten ved å montere solceller til strømproduksjon eller solfangere til oppvarming av vann.

- ✓ Fastsette mål om at en stor andel av alle kommunale byggeprosjekter, både nybygg og rehabilitering, skal oppnå "nesten nullenerginivå" eller plusshus-standard allerede nå.
- ✓ Stille strengere krav enn teknisk forskrift om fornybar energi via plan- og bygningsloven når nye områder legges ut for utbygging.
- ✓ Utrede mulighet for å utnytte fornybar varme fra jord, sjø og eller elv i kommunen.
- ✓ Tilrettelegge for vindkraft, både i kommunal og privat regi. Små vindmøller og små vindanlegg kan kommunen sette opp selv.
- ✓ Installere solfangeranlegg for å varme opp varmtvann i offentlige bygg, eller benytte solfangere på andre måter, som for eks under varmeledende overflater som asfaltdekke på skolegårder og kunstgressbaner.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Utarbeide regional plan om muligheter for vannkraftverk, vindkraft, bioenergi og havenergi. Planene må baseres på kartlegging av naturressurser og naturmangfold slik at man minimerer konflikter mellom naturvern og produksjon av fornybar energi.
- ✓ Koble fylkeskommunens strategi for fornybar energi til regionale FoU-miljøer, næringslivet og myndighetsnivå.
- ✓ Videreutvikle regionale kompetansesentre for energi.
- ✓ Alle fylkeskommunale nybygg skal være plusshus-standard.

3. Avfall, renovasjon og forsøpling

Venstre har en målsetning om å redusere avfallsmengden i norske kommuner og fylkeskommuner. Nesten alt avfall kan komme til nytte igjen som råvarer i nye produkter eller i energiproduksjon. Dette vil bidra til en kretsløpsøkonomi og samtidig redusere utslipp av klimagasser og miljøgifter fra avfall. Søppel skal bort fra gatebildet fra naturen, og det må ryddes i gamle og illegale fyllinger. Kommuner og fylkeskommuner bør være forbilder når det gjelder effektiv kildesortering på sine virksomheter og etterbehandling av emballasjeavfall.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Innføre kildesortering i alle kommunale virksomheter.
- ✓ Bli medlem av Grønt Punkt og bruke medlemskap som krav i offentlige anskaffelser, slik at leverandører vil måtte fremvise Grønt Punkt-medlemskap.
- ✓ Bruke kommunalt eierskapet i avfallsselskap aktivt for å bidra til best mulig materialgjenvinning av avfall, framfor forbrenning
- ✓ Sette mål om minst 80% materialgjenvinningsgrad i kommunen – både kommunens eget avfall og husholdningsavfallet.
- ✓ Sette mål om kildesortering av matavfall, plast, glass/metall, papp/papir og be om utredning av metoder og fremdriftsplan for innføring.
- ✓ Sette mål om 100% innsamling av farlig avfall. Mange kommuner har innført henteordninger og/eller rådgivningsordninger for farlig avfall.
- ✓ Sette mål om 100% utsortering av EE-avfall. Kjøre kampanje for innsamling av EE-avfall. EE-avfall er fraksjonen med størst økning i landet.

- ✓ Sette mål om minst 80% gjenvinning på kommunale byggeplasser.
- ✓ Sette mål om at alt utrangert materiale legges på finn.no eller averteres internt som til salgs eller gis bort.
- ✓ Sørge for at matavfallet lokalt omdannes til miljøvennlig biogass eller matjord.
- ✓ Sørge for at ressursene i alt avfall og kloakk blir nyttiggjort.
- ✓ Reduser matkasting, for eksempel ved å bruke mindre tallerkener i kommunens kantiner.
- ✓ Gjennomføre årlig aksjon for rydding av strender eller andre naturområder for søppel. Lokal ryddeplan med logistikk for innsamling og gjenvinning/destruksjon må foreslås og vedtas lokalt.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Innføre kildesortering i alle fylkeskommunale virksomheter
- ✓ Bli medlem av Grønt Punkt og bruke medlemskap som krav i offentlige anskaffelser.
- ✓ Redusere matkasting, for eksempel ved å bruke mindre tallerkener i fylkeskommunens kantine.
- ✓ Sette mål om minst 80% materialgjenvinningsgrad i fylkeskommunens eget avfall.
- ✓ Sette mål om kildesortering av matavfall, plast, glass/metall, papp/papir og be om utredning av metoder og fremdriftsplan for innføring.
- ✓ Sette mål om 100% innsamling av farlig avfall. Mange kommuner har innført henteordninger og/eller rådgivningsordninger for farlig avfall.
- ✓ Sette mål om 100% utsortering av EE-avfall.
- ✓ Sette mål om at alt utrangert materiale legges på finn.no eller averteres internt som til salgs eller gis bort.
- ✓ Innføre et planmessig arbeid for fylker på marin forsøpling. Innføre fylkesvise bestemmelser som skal sikre arbeid rettet mot marin forsøpling. Sørge for at fylket er en ressurs for kommuner og næringsliv i dette arbeidet.

4. Miljøgifter

Helse- og miljøfarlige stoffer brukes i alle sektorer. Kunnskapen om mange av disse stoffene er begrenset. Miljøgifter i havet tas opp i næringskjeden og er et stort problem for både mennesker og dyr. Lokalt utgjør spesielt gamle oljetanker og forurenset grunn en helserisiko. Undersøkelser i småbåthavner/marina har vist at det er svært høye konsentrasjoner av miljøgifter i grunn og sedimenter som stammer fra ulike båtaktiviteter, og at det er for dårlig kontroll med avfallshåndtering med fare for spredning til naturmiljøet.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Opprette kontrollordning for småbåthavner og samtidig gi støtte til opprydding og forebyggende tiltak mot lokal forurensing gjennom fritidsbåter.
- ✓ Lage et aktsomhetskart for forurenset grunn på land som er tilgjengelig for utbyggere og planleggere.
- ✓ Gjennomføre tiltak med utskifting av forurensete masser i barnehager og på lekeplasser.

- ✓ Stille krav til entreprenører og leverandører både ved utgraving/bygging og ved tilførsel av masser.
- ✓ Skifte ut oljetanker og eventuelt forurensede masser tilknyttet disse.
- ✓ Kartlegge omfang av miljøgifter i sjøbunns sedimentene i havneområdene med tanke på eventuelle oppryddingstiltak.
- ✓ Redusere bruken av veisalt.
- ✓ At kommunene selv ikke skal bruke glyfosat ved stell av sine grøntanlegg.
- ✓ Sørge for at medisiner som er gått ut på dato/ikke trengs lenger samles inn lokalt.

5. Luftforurensing

Luftforurensing er i dag ofte et lokalt problem. Derfor må kommuner ha mulighet til å sette i gang tiltak for å bedre luftkvaliteten. Det er nødvendig med virkemidler som både gir rask effekt når forurensingsverdiene er for høye og som har langsiktig virkning for de med astma, allergier og luftvegssykdommer. Vi må gjøre byen tilgjengelig for alle.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Gi kommuner anledning til å begrense bruk av dieserbiler på dager der faren for å overskride maksimum NOX-utslipp er for stor.
- ✓ Skifte ut kommunale fossilbiler til person- og varetransport med lav- og nullutslippsbiler, og vurder muligheten for å bytte ut deler av kommunens bilpark med el-sykkel.
- ✓ Fase ut all fossil oljefyring, både grunnlast og spisslast, i egne bygg, og sette krav om fornybar oppvarming i bygg man leier.
- ✓ Piggdekkgebyr for å redusere svevestøv.
- ✓ Innføre lokal rushtidsavgift.
- ✓ Redusere havneavgiftene og endre avgiftssystemet for godstransport slik at miljøtilpasset sjøtransport belønnes.
- ✓ Stille krav om lav- eller nullutslippssoner i nye ferjekonsesjoner.
- ✓ Sørge for landstrøm i havner der det er stor trafikk med transport- og cruiseskip.
- ✓ Innføre lavutslippssoner, og begrense tungtransport på dager med høy luftforurensing.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Gi fylkeskommuner anledning til å sette økte miljøkrav til drosjenæringen.
- ✓ At alle nye kommunale og fylkeskommunale kjøretøy skal være lav- og nullutslippskjøretøy.

6. Arealplanlegging

Kommunene sitter med ansvaret for helhetlige planer innad i kommunen, herunder arealplanlegging. De har ansvar for å utvikle byer og tettsteder, og bestemmer hvor ny utbygging skal skje og hvilke områder som skjermes. Arealplanlegging er et politisk

styringsverktøy for hvordan kommunen skal utvikle seg og bli i framtiden. Fylkeskommunene har sektorielt ansvar og ansvar for å koordinere og lage regionale planer som vil kunne påvirke kommunene.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Søke helhetlige løsninger på tvers av kommunegrenser ved utarbeidelse av nye kommuneplaner.
- ✓ I utgangspunktet være svært restriktive til prosjekter som utfordrer jordvern, strandsone, kulturminnevern og hundremeterskoger.
- ✓ Sikre fortetting langs kollektivknutepunkter.
- ✓ Ivareta kulturlandskap.
- ✓ Fra restriktive parkeringsbestemmelser til tilrettelegging for innfartsparkeringer, avhengig av lokale forhold.
- ✓ Sikre hoved-sykkelnett og gode sykkelveier til bruk hele året.
- ✓ Sette ambisiøse mål ved nybygging. Ved nye utbyggingsprosjekter, sette strengere krav enn PBL om miljøvennlige løsninger (lavenergihus, plusshus, aktivhus).
- ✓ Ta større hensyn til endret vær og klima ved godkjenning av nye utbyggingsområder. Dagens fortettingspolitikk (økt nedbygging av areal og tendens til å bygge nær vannveier) øker faren for urban flom, samtidig som fortetting er viktig i et klimaperspektiv. Grundig avveining av disse dilemmaene blir mer sentral i arealplanlegging.
- ✓ Ta inn klimagassutslipp som eget kriterium i all utbygging og investeringer kommunen gjør.
- ✓ Bruke grunneierbidrag som grep for bedre arealplanlegging som sikrer samfunnsinteresser.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Gjennom regional planlegging bidra til fortetting i byer og kollektivknutepunkter for å sikre at flere kan reise kollektivt, gå og sykle til dagens gjøremål.
- ✓ Bruke rekkefølgebestemmelser for godkjenning av planer for å sikre at infrastruktur (vei/kollektivfelt/gang og sykkelvei) er på plass før utbygging.
- ✓ Støtte opp med forbedret kollektivtrafikk ved fornuftig planlegging og utvikling.
- ✓ Jobbe for bedre samordning av areal og transport også over fylkesgrenser.

7. Vannforvaltning/Avløp

Kommunene har et svært viktig samfunnsområde innen vann og avløp. Kommunen har myndighet på flere områder som påvirker vannmiljøet og vannkvaliteten, herunder avløp, landbruk, vannforsyning, miljø, forurensning og arealplanlegging. Vi må både beskytte rent vann, og sette inn miljøtiltak for å forbedre vann som er forurenset eller forringet på annen måte. En av utfordringene er at utslippene av fosfor fra kommunale renseanlegg øker. I tillegg øker mengden overflatevann som renner ned i ledningsnett. Utslipp av næringssaltene fosfor og nitrogen kan bidra til overgjødsling i ferskvann, fjorder og kystfarvann.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Gjennomføre energivurdering av vannverk, renseanlegg, pumpeanlegg og avløp for utarbeidelse av tiltak for redusert energibruk. Kommunen bes søke Enova.
- ✓ Gjennomføre flomsikring av pumpeanlegg for minimering av fremmedvann i avløpssystemet
- ✓ Skjerpe kontrollen med minirensanlegg i og rundt vassdrag. Kontrollaktivitetene intensiveres dersom anlegget ikke fungerer og kommunen tilbyr rådgivning.
- ✓ Kartlegge menneskeskapt påvirkninger på vannforekomstene lokalt, hvilke vannforekomster som har dårlig tilstand og hvilke prioriteringer som bør gjøres for å bedre miljøtilstanden.
- ✓ Foreslå miljømål for vannforekomstene i kommunen, selv om forvaltningen skjer via vannområdet og vannregionene.
- ✓ Rehabiliter og restaurere vannforekomster, for å gjenskape vassdragets naturlige form og funksjon. Herunder biotoptiltak og fiskeforsterking som forbedrer leveforholdene for fisk.
- ✓ Oppgradere renseanlegg, redusere forurensning fra landbruket, rydde opp i forurenset grunnvann og sjøbunn. Sikre/restaurere avløpsledninger.
- ✓ Utbedre vannledninger for å redusere lekkasjer av rent vann.
- ✓ Være en aktiv pådriver i de interkommunale vannområdeutvalgene.
- ✓ Styrke kommunal overvåking, for å verifisere oppnåelse av miljømålene.
- ✓ Søke om støtte fra Enova målrettet mot kommunale anlegg.
- ✓ Gjennom økt tilsyn med anlegg gi pålegg om utbedringer der det er nødvendig.
- ✓ Vurdere gebyr innen V/A for å dekke kostnader knyttet til overvannshåndtering.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Ha prosessansvaret for gjennomføringen av vannforskriften.
- ✓ Være pådriver på vannkraftproduksjon.

8. Friluftsliv

Friluftsliv er helsefremmende og gir gode opplevelser for den enkelte. Norsk natur, allemannsretten og friluftsliv er et grunnlag for reiselivet og har stor betydning for stedstilhørighet og bosettingsmønster. En friluftspolitikk for fremtiden må ta vare på vår varierte natur, den må stimulere til et allsidig og inkluderende aktivitetstilbud, målrettet opplæring for barn og unge. Den må ikke minst bevare de opplevelsesverdiene folk søker på tur i norsk natur. Alle skal ha rett til naturopplevelser, til å ferdes fritt og til å høste av naturens overskudd. Venstre ønsker at innbyggerne i minst mulig grad må betale for naturopplevelser. Mange steder i landet er det et økende press på strandsonen. Her må det være strenge restriksjoner på utbygging.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Ha en samordnet og tydelig styring av regler og økonomi slik at friluftslivets stilling i fylker og kommuner koordineres bedre og styrkes.
- ✓ Være en pådriver for styrking av folkehelsearbeid med vinkling mot friluftsliv.

- ✓ Gå mot reduksjon av friområder.
- ✓ Være mot motorisert ferdsel u utmark for fornøylesformål.
- ✓ Prioritere lokale lag og foreninger som er friluftorienterte når det gjelder kulturmidler.
- ✓ Legge til rette for lavere leie på bruk av kommunale bygg for organisasjoner.
- ✓ Planlegge nye byggeområder slik at eksisterende turområder skånes, samt at det opparbeides nye turområder i nyetablerte boligområder.
- ✓ Ha som mål at ingen skal bo lengre unna enn 500 meter til en tursti.
- ✓ Prioritere utfartsområder i planarbeid og økonomi i kommunen.
- ✓ Kartlegge viktige skoger for friluftsliv i nærheten av folks boliger, skoler, barnehager.
- ✓ Hindre skogsbilveier inn i villmarkspregede og inngrepsfrie områder (INON), gammel naturskog, og andre viktige områder for natur og friluftsliv.
- ✓ Foreslå rydding av turløyper og opplæring i friluftsliv i den lokale skolen og ungdomsklubber, idrettslag.
- ✓ Bidra til å finansiere kart, slik at det er et komplett kartverk for spesielt friluftsliv og opplevelser i den enkelte kommune.
- ✓ Sikre folk tilgang til nærfriluftsområder, herunder strandsonen, gjennom bruksavtaler, offentlige erverv av områder og allemannsretten.
- ✓ Stille krav om en samlet strandsonenplan i alle landets kommuner, med lokal frihet og uten sentral overstyring når slike planer først er godkjent.
- ✓ Være svært restriktiv med å tillate hyttebygging over skoggrensen.
- ✓ Øke aldersgrensen for at barn kan fiske gratis med stang i elver og vann til 18 år.

9. Naturmangfold på land

Venstre vil stanse utryddingen av arter og ta hensyn til miljøet i all planlegging og utbygging. For å sikre det biologiske mangfoldet, er det nødvendig å redusere inngrepene i naturen gjennom god forvaltning og økt vern, og ved å stanse utbredelsen av fremmede arter på land og til havs. Halvparten av de utrydningstruede artene i Norge lever i skog, derfor vil Venstre prioritere skogvern høyt, lokalt og nasjonalt.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Gjennomføre et kunnskapsløft for naturen ved å blant annet kartlegge artsmangfoldet gjennom en ny runde med kommunal kartlegging av naturtyper.
- ✓ Sette statlig, fylkeskommunale og kommunale mål på areal som skal defineres som uberørt natur. Sikre at vi innen 2020 stanser tap av naturmangfold i samsvar med naturmangfoldsloven.
- ✓ Anbefale flere nasjonalparker med streng håndheving av loven.
- ✓ At kommunen skal bidra i håndhevingen av skogvernet.
- ✓ Redusere rovdyrtap i Norge gjennom bedre forebygging.
- ✓ Bruke økonomisk stimulans gjennom å gi økt støtte til omstilling, for å redusere sauehold i områder der ulven yngler.
- ✓ Ikke betale ut tilskudd til planting av uønskede treslag.

- ✓ Jobbe for å fjerne svartelistede arter som finnes lokalt.
- ✓ Jobbe for å ivareta rødlistenes arter som finnes lokalt.
- ✓ Ta vare på bier og humler lokalt, blant annet ved å plante «riktig» type planter, være restriktiv med sprøytemidler og fjerne pryddplanter/trær som er skadelig.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Sikre at den videregående skolen satser på økt kunnskap om natur, rekreasjon og friluftsliv.
- ✓ Innføre begrensinger for uønskede treslag, og påpekninger av disse i planverk og i høringssaker. Bruke svartelista som grunnlag for å si nei til nye søknader om å plante sitkagran.

10. Naturmangfold til havs

Det er mange interesser knyttet til kystsonen. Økende konkurranse og interessekonflikter gjør kystsonen utfordrende å forvalte. Kommunen har myndighet over arealbruken i sjøområdene, og for å skape forutsigbare rammer trenger kommunen et godt styringsverktøy. Venstre mener at kystkommuner bør utarbeide juridisk bindende plankart med bestemmelser til arealbruken i sjøområder, med konsekvensutredning og risiko- og sårbarhetsanalyse for foreslått ny arealbruk.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Påse at kommuner, evt. interkommunale samarbeid, skal ha en kystsoneplan.
- ✓ Foreslå etablering av nasjonalparker langs kysten, begynn arbeidet ut fra egen kommune og program.
- ✓ Vurdere å innføre områder som vernes mot fiske.
- ✓ Vurdere å innføre lokal forvaltning av lokale bestander. Dette gjelder i hovedsak stedbundne arter. Her kan nevnes eksempler som breiflabb, steinbit, snegler og skjell.
- ✓ Sikre kunnskapen om og forståelsen av kystsonen gjennom å oppfordre lokalt samspill mellom marin næring og skole.
- ✓ Foreslå lokale "kyst/marine-dager", med foredrag/utstillinger/kunnskap.
- ✓ Inngå tett dialog med lokal oppdrettsnæring for å sikre miljøvennlig drift.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Påse at fylket har en målsetning om at alle kommunene i fylket skal ha oppdaterte kystsoneplaner innen 2017.
- ✓ Foreslå økt og forbedret produksjon av lett tilgjengelig informasjon for saksbehandlere og næringsliv.
- ✓

11. Biltrafikk

Nullutslippsbiler er med på å redusere utslippene fra transportsektoren. Kommunene og fylkeskommunene er store kjøretøyeiere og bør så langt som mulig kjøpe nullutslippskjøretøy. Ladbare hybrider kan gi en stor utslippsreduksjon og luftkvalitetsforbedring, men er avhengig av et godt ladetilbud.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Bygge ut moderne standard fleksiladestasjoner ved knutepunkter i kommunene.
- ✓ At alle nye kommunale kjøretøy skal være lav- og nullutslippskjøretøy.
- ✓ Gi kommunene anledning til å begrense parkering på offentlig grunn til bildelingsordninger, for å gjøre det hensiktsmessig å dele bil med flere.
- ✓ Sette krav om fornybare drivstoff ved kjøp av kollektivtjenester eller andre transporttjenester.
- ✓ Sette krav til leverandør av taxitjenester om bruk av fornybare drivstoff.
- ✓ At kommuner og fylkeskommuner går sammen for å sikre innkjøp og etablering av moderne ladeløsninger på sine virksomheter.
- ✓ At kommunen innfører betaling for parkering ved egne virksomheter.
- ✓ Opprette kollektivfelt på de viktigste innfartsårene.
- ✓ Utrede miljøfelt i rushtiden.
- ✓ Foreta utbygginger som avlaster veinettet i sentrumsnære eller belastede områder.
- ✓ Innføre sanntidsoversikt over trafikkflyten i hovedinnfartsårene etter modell fra andre europeiske byer.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Bygge ut hurtiglade- og ladestasjoner langs stamveiene.
- ✓ At alle fylkeskommunale kjøretøy skal være lav- og nullutslippskjøretøy.
- ✓ Sette krav om fornybare drivstoff ved kjøp av kollektivtjenester eller andre transporttjenester.
- ✓ At fylkeskommunen innfører betaling for parkering ved egne virksomheter.
- ✓ Sette krav til leverandør av taxitjenester om bruk av fornybare drivstofftyper.
- ✓ At kommuner og fylkeskommuner går sammen for å sikre innkjøp og etablering av moderne ladeløsninger på sine virksomheter.

12. Kollektivtransport

Kommunene er den største veieieren, og dermed den største tilretteleggeren for kollektivtrafikken. Knutepunktutvikling, kollektivfelt og tilrettelegging av holdeplasser er blant disse tiltakene.

Fylkeskommunene må ta sin rolle som overordnet planlegger på alvor. Her handler det om å planlegge for at det blir lettere å reise miljøvennlig og gjøre det lønnsomt å etablere og drive miljøvennlige transportløsninger. Fylkeskommunen må også som driver, innkjøper og

planlegger av kollektivtrafikken ta større ansvar. De må gjøre det attraktivt og enkelt å reise kollektivt.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Ha bedre og billigere kollektivtrafikk.
- ✓ Ruste opp holdeplasser og gjøre de tilgjengelig for passasjerene.
- ✓ Innføre sanntidssystemer på mobil, nett og holdeplasser.
- ✓ Planlegge tettsteder og byer slik at man fortetter langs kollektivknutepunkt og traseer for kollektivtransport slik at det blir mer lønnsomt å ha tilbudene.
- ✓ Bygge og regulere flere kollektivfelt i og mellom byer og tettsteder.
- ✓ Sette fart på innføringen av biodrivstoff i busser ved å sette krav til bruk av fornybare drivstoff i bussanbudene.
- ✓ Styrke tilbudet med bestillingsruter i områder der fast rutetransport er vanskelig å opprette.
- ✓ Få sentrale busslinjer til å gå hele døgnet, til samme pris som på dagtid.
- ✓ Sette ned prisen på månedskort i kollektivtrafikken.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Arbeide for samordning av billettsystemer slik at det blir enklere å pendle mellom kommuner og fylker.

13. Sykkel og gange

Sykkel og gange bør være den vanligste transportmåten mellom hjem, skole og jobb i tettbygde strøk, og det er flere tiltak som kan iverksettes for å legge til rette for dette. Hvis sykkelandelen skal bli høyere, er det viktig med et godt hovedsykkelveinett. Målet må være sammenhengende gang- og sykkelveier hvor man både kan opprettholde høy fart og gå trygt til skolen og arbeid. Transportøkonomisk institutt har beregnet at dersom 100 000 flere mennesker syklet til og fra jobben, ville samfunnet spart 3 milliarder kroner årlig. Grunnen til dette er blant annet at sykling gir en helsegevinst som blant annet vil føre til lavere sykefravær. En storstilt sykkelsatsning er dermed mer lønnsom enn andre typer samferdselsprosjekter.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Utvide tilskuddsordningen der staten betaler 50 % av investeringskostnadene for gang- og sykkelveger langs kommunal og fylkeskommunal vei etter søknad.
- ✓ Gi kommunene skiltmyndighet, slik at det blir enklere å skilte fornuftig for syklistene (statlig).
- ✓ Sikre sammenhengende gang- og sykkelveier.
- ✓ Sikre at det bygges egne, adskilte sykkel-ekspresveier.
- ✓ Prioritere sykkel foran bil, blant annet gjennom lyskryssprioritering.
- ✓ Tillate sykling mot kjøreretningen i enveiskjørte gater der dette er hensiktsmessig.
- ✓ Sikre mer enhetlig og tydelig skilting av de ulike sykkelrutene.

- ✓ Etablere og distribuere gang- og sykkelkart.
- ✓ Innføre (reklamefinansiert) bysykkelsystem i flere byer.
- ✓ Legge til rette for utlån og leie av elsykler til personer med bevegelsesutfordringer.
- ✓ Legge til rette for ladestasjoner for elsykler.
- ✓ Sikre trygg og tørr sykkelparkering.

14. Kulturminnevern

Kultur- og fortidsminner representerer viktige verdier både nasjonalt og lokalt. Kulturminner kan blant annet være bygninger, fartøyer, gjenstander, gravhauger mm. Kulturminnene er ikke-fornybare ressurser som bidrar til å skape identitet, særpreg og stolthet. I tillegg til å skape historieforståelse er de også en viktig ressurs for lokal verdiskaping, reiseliv og stedsutvikling. Fylkeskommunen har det forvaltningsmessige ansvaret for kulturminnevernet, men en utfordring er at forvaltningen i for stor grad er fragmentert mellom nivåene.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Styrke den kommunale kulturminnerådgivningen til huseiere og grunneiere. Deriblant hjelpe disse til å finne frem til aktuelle støtte og finansieringsordninger som for eksempel Kulturminnefondet.
- ✓ Styrke bevisstheten rundt kulturminner hos innbyggerne for eksempel gjennom å legge til rette for samarbeid mellom skole, historielag og andre fagmiljøer innen kulturminner.
- ✓ Sørge for at det lages en politisk vedtatt kulturminneplan med en forpliktende handlingsplan som blir godt forankret hos kulturminneiere og kulturminneverninteressenter.
- ✓ At kommunen i samarbeid med for eksempel Fortidsminnevernforeningen og historielag lager lett tilgjengelig informasjon til innbyggerne om kommunens kulturminner.
- ✓ Legge til rette for et tettere samarbeid mellom kommunens kulturminnekonsulent og planleggere for å sikre gode plan og reguleringsprosesser som tar hensyn til kulturminnene.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Utarbeide en fylkesvis plan for bedre samordning og samspill med kommunene rundt kulturminnevern for å oppnå det nasjonale målet om å redusere tapet av kulturminner.
- ✓ Initiere verdiskapingsprosjekter knyttet til kulturminner. Erfaring viser at dette har stor effekt for forståelse og vilje til vern.

15. Innkjøp

Det er per i dag ingen tiltak eller ordninger som gir kommuner, fylkeskommuner eller statlige foretak kompetanse eller midler til å lykkes med miljøvennlige anskaffelser. Det er tilfeldig i hvor stor grad miljøhensyn tas med i anskaffelsesprosesser. Kommuner og fylkeskommuner bør lene seg på merkeordninger, standarder og miljøprogrammer som finnes. Kommunen

kan ikke kreve at et produkt i et anbud er svanemerket, men den kan kreve at produktet er svanemerket eller at produsenten leverer dokumentasjon tilsvarende aktuelle kategorikrav svanemerket.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Sette mål om maksimal andel innkjøp av forbruksvarer som er svanemerket.
- ✓ Sette mål om maksimal andel innkjøp av elektronisk utstyr (pc, skrivere, skjermer) som er Energy Star merket.
- ✓ At kommunen/fylkeskommunen inngår kontrollmedlemskap i Grønt Punkt og setter krav om at leverandører inngår i gjenvinningsordningene for emballasje.
- ✓ Sette mål om innkjøp av økologiske matvarer.
- ✓ Sette mål om minst én vegetarmiddag per uke ved institusjoner og evt. skoler.
- ✓ Øke andel vegetaralternativ ved kantiner eller kommunale/fylkeskommunale serveringssteder.
- ✓ Stille krav om fossilfri transport og transporttjenester ved levering av varer og tjenester.
- ✓ Stille sterke miljø- og klimakrav, og vekte dette høyt, og som eget kriterium, for å sikre at miljø blir utslagsgivende for hvem som vinner anbudet.
- ✓ Stille krav om fossilfri oppvarming i leieavtaler.
- ✓ Etterspørre bioplast i produkter og emballasje.
- ✓ Invitere til idedugnad for å identifisere kommunens potensiale for innsparing i forbruk.
- ✓ At kommunen skal benytte sin innkjøpsmakt til å velge dyrevennlige produkter.

16. Landbruk

Det er viktig å gjøre norsk landbruk mer miljøvennlig. Vern av produktiv matjord mot irreversible endringer er en sentral utfordring. For varig fruktbarhet i jorda, nok og rent vann, dyrevern, naturmangfold og lokal mattrygghet er økologisk landbruk et viktig alternativ.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Sørge for et sterkt vern av matjord lokalt, og utrede former for å avgiftsbelegge nedbygging av landbruksjord, som i neste omgang kan brukes til å stimulere nydyrking.
- ✓ Jobbe for en aktiv kommunal forvaltning og økt kompetanse rundt tilskuddsordningen "Spesielle miljøtiltak i landbruket" (SMIL). SMIL-tilskudd kan gis til tiltak som ivaretar natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet og til tiltak som bidrar til å hindre eller redusere forurensning fra jordbruket.
- ✓ Tilrettelegge for økologisk jordbruk lokalt. Føringer kan gis gjennom lokalt landbrukskontor eller kommunale målsetninger om innkjøp av lokal mat.
- ✓ Sette som mål at 30% av all mat som kjøpes inn av kommunale virksomheter er økologisk.
- ✓ Stimulere innbyggere til matdyrking til eget bruk der det er mulig, gjennom informasjonskampanjer og lokale prosjekter.

- ✓ Se på muligheten for å bruke matavfall som biodrivstoff.
- ✓ Gi kommunene mulighet til å fastsette egne grenser for boplikt innenfor et nasjonalt regelverk.
- ✓ Ha lokale holdningskampanjer overfor lokale bønder for miljøtiltak i landbruket.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Utarbeide en Regional Plan for Bærekraftig Arealpolitikk (RPBA) for å sikre vern av matjord.
- ✓ Ha økt miljøfokus i forvaltningen av fylkeskommunale eiendommer.
- ✓ Jobbe for at miljø og klimatiltak i større grad inngår i undervisningen på landbruksskoler.
- ✓ At fylkeskommuner i sin forvaltning av RLK-ordningen (Rekruttering, Likestilling og Kompetanse) prioriterer tiltak som gjør økt kompetanse hos bonde omkring jordarbeiding, jordpakking og bondens miljøprogram etc.

17. Miljøsertifisering

Å ha en miljøsertifisering innebærer at et produkt, en tjeneste eller en virksomhet tilfredsstiller gitte miljøkrav. Det finnes en rekke ulike sertifiseringsordninger. Den mest kjente sertifiseringsordningen i Norge er Miljøfyrtårn (www.miljofyrtarn.no). Å gå gjennom en sertifiseringsprosess fører ofte til reduserte kostnader, bedret konkurransekraft og selvfølgelig en rekke miljøgevinster for virksomheten det gjelder.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Arbeide for at kommunen miljøsertifiserer egne virksomheter.
- ✓ Legge til rette for at kommunen kan dekke en del av konsulentutgiftene i forbindelse med en miljøsertifisering.
- ✓ Gi gratis sertifisering/dekke en del av kostnadene knyttet til sertifisering.
- ✓ Legge til rette for informasjonsmøter om fordelene med en miljøsertifisering.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Arbeide for at fylkeskommunen miljøsertifiserer egne virksomheter.

18. Bygg

En stor del av energiforbruket i Norge går til oppvarming av bygg. Det ligger store muligheter gjennom å redusere dette energiforbruket, men også å gå over til mer miljø og klimavennlige oppvarmingskilder. Produksjon og transport av byggematerialer er en årsak til klimautslipp fra byggindustrien. Ved nybygg og rehabilitering bør det derfor stilles krav til miljø og klimavennlige materialvalg som f.eks. massivtre, celluloseisolasjon mm.

Venstre vil (i kommuner):

- ✓ Gi reduksjon i gebyrer for behandling av byggesaker for lavenergi- og passivhus.
- ✓ Stille krav til bruk av miljø- og klimavennlige byggematerialeer i alle nye kommunale bygg.

- ✓ Vedta at alle nye kommunale bygg skal bygges etter passivhusstandard. (Asker kommune vedtok dette i 2011).
- ✓ Fase ut oljefyr.
- ✓ Bygge ut infrastruktur for vannbåren varme.
- ✓ Lage en lokal energisparekontrakt (EPC) som gir byggeier garanti for besparelser ved gjennomføring av energieffektiviseringstiltak.
- ✓ Fremme bygging i tre, særlig når utbyggingen er i kommunalt ansvar.

Venstre vil (i fylkeskommuner):

- ✓ Stille krav til bruk av miljø- og klimavennlige byggematerialer i alle nye fylkeskommunale bygg.
- ✓ Vedta at alle nye fylkeskommunale bygg skal bygges etter passivhusstandard, og fremme bygging i tre.

Eksempler på hva kommuner og fylkeskommuner kan få til på klima og miljø:

Transport: Støtte til ladestasjon for elbil i Oslo

Oslo kommune jobber for at det skal være enkelt og billig å velge elbil. For å stimulere til bruk av elbil i byen har Oslo kommune så langt etablert nesten 700 ladestasjoner for elbiler på offentlige parkeringsplasser. På disse ladestasjonene får elbilene gratis strøm og parkering. Strømuttakene er låste og parkeringsplassene er reservert for elkjøretøy. Oslo skal bygge 200 slike stasjoner årlig. Det er også etablert en egen støtteordning til borettslag, sameier, bedrifter, butikksentra o.l. som ønsker å sette opp ladestasjoner for elbiler på egne parkeringsplasser. Støtten gis ikke til privatpersoner, men legger opp til at mange kan bruke ladestasjonen.

Fornybar energi: Fjordvarme i Eid kommune

Eid kommune har investert i og laget et fjordvarmeanlegg som nå blant annet forsyner næring i sentrum, boliger, kommunale bygg, videregående skole, sykehus og opera med kjøling og varme. Også private husstander som er godt plassert i forhold til fjordvarmerørene kan koble seg til. Kommunen har også startet selskapet Fjordvarme AS, og ReNorway for å jobbe aktivt for å spre denne fornybarteknologien. De sparer flere millioner i året i energikostnader og skaper nye arbeidsplasser.

Grønt regnskap viser resultat av innsats i Ski

Har energiforbruket i kommunale bygg gått ned? Hvordan er vannkvaliteten i kommunen? Hvor mye av avfallet kildesorteres og gjenvinnes? Dette er noen av spørsmålene som besvares i Grønt regnskap i Ski kommune. Hvert år siden 2001 har kommunestyret i Ski kommune ikke bare behandlet et økonomisk regnskap, men også et Grønt regnskap. Hovedhensikten med Grønt regnskap er å dokumentere miljøtilstand og utvikling. Det fungerer som en årlig rapportering til kommunestyret og brukes også i utadrettet formidling av hva som gjøres i kommunen.

Økonomi og miljø: bort med fossile investeringer

Venstre-ordføreren i Eid kommune har sendt brev til Kommunal Landspensjonskasse (KLP), hvor han har bedt dem kutte investeringer i fossil energi, som olje, kull og tjæresand. KLP har gitt tilbakemelding om at de skal ha en gjennomgang og at KLP vil trekke sine fossilinvesteringer dersom eierne, altså kommunene, ønsker det.

Økonomi og miljø 2: klimanøytral fylkeskommune

Aust-Agder var landets første klimanøytrale fylkeskommune, og har oppfylt kriteriene for klimanøytral drift siden 2009 og i denne perioden redusert egne utslipp av drivhusgasser med 74%. Fylkeskommunen bruker 6 elbiler i egen virksomhet, og tilrettelegge infrastruktur for ladbare biler i landsdelen. Sam Eyde videregående skole er landslinje for anleggsmaskinopplæring. Det pågår et prøveprosjekt med overgang til biodiesel i alle dieseldrevne kjøretøy. Som spydspissfylke jobber Zero sammen med Aust-Agder fylkeskommune for innføring av elbusser i kollektivtrafikken, bruk av biodiesel i anleggsmaskiner og tilrettelegge infrastruktur for ladbare biler.

Miljøsmarte innkjøp: grønne biler i Østfold fylkeskommune

Østfold fylkeskommune har vedtatt at de ikke skal kjøpe inn fossilbiler mer, og vil gå foran for å tilrettelegge en infrastruktur for klimabiler, både elbiler og biogassbiler. Gjennom klima Østfold jobber alle kommunene i fylket sammen for å kutte sine klimagassutslipp. Som spydspissfylke jobber zero sammen med Østfold fylkeskommune for å tilrettelegge en infrastruktur for klimabiler, samt få flere klimabiler inn i fylkets taxi næring.

Produksjon av fornybar energi: biogass og gårdsvindmøller i Tynset

Tynset kommune er stor på landbruk og har mye dyrehold. Som klimaspydspiss jobber Tynset med energi i nybygg, og ser på mulighetene for å få opp gårdsvindmøller og biogassanlegg for å øke produksjonen av fornybar energi, både til drivstoff og strøm.

Fornybar energi: Gebyr for oljefyr

For å få fart på utfasing av oljefyrer i private husholdninger, kan kommuner pålegge huseiere et avgiftsbelagt årlig tilsyn av oljekjelen gjennom feiervesenet og/eller innføre en avgift for husstander med registrerte oljetanker. En slik avgift vil gjøre det lettere for kommunen å prioritere de forpliktelsene den har til både å føre og følge opp registre over nedgravde oljetanker. I Trondheim må hver enkelt kjeleier betale et årlig gebyr på 500 kroner for tilsynsarbeidet til miljøenheten i Trondheim kommune.

Miljøsmarte innkjøp: Bærum går foran

Bærum kommune har som mål at 80 prosent av alle anskaffelser skal ha miljø som tildelingskriterium. Det mest miljøgunstige produktet skal velges, og det aksepteres at det kan være inntil 10 prosent dyrere.

Energieffektivisering:

Flere små tiltak har ført til at Hareid kommune har redusert sitt energibruk med 10 prosent. Kommunen har gjennom energispareprosjektet "E-fokus" kartlagt alle bygg og avdekket punkter hvor det var behov for besparing. Holdningsarbeid og kontroll over energiforbruk har vært viktig for gjennomføring av tiltakene. Generell holdningsarbeid knyttet til energi; å senke temperaturen en grad eller to, regulere innetemperatur, bevisstgjøring omkring å slå av lys, har vært små, men viktige, energisparetiltak for kommunen. Også energieffektivisering i bygg har bidratt til energireduksjoner. Til sammen har dette ført til at kommunen har spart 1,2 millioner kroner i løpet av tre år.

Klimasmarte innkjøp: økologisk mat i offentlige institusjoner

Over 75 prosent av maten som serveres ved Københavns offentlige institusjoner er økologisk. Innen 2015 skal 90 prosent av all mat som serveres sykehuspasienter, skole- og barnehagebarn, offentlig ansatte og eldre i den danske hovedstaden, være økologisk dyrket. Viktige faktorer for suksess har vært politiske vedtak, forankring og krav fra administrativ ledelse, samt oppfølging på virksomhetsnivå i form av kartlegging og innsparing på energiforbruk og reduksjon i matsvinn på kjøkken. København kommune satser både på økologisk mat og på matkvalitet generelt. Skolene i København kan vise til gode resultater både i form av økt trivsel for både elever og lærere, samt forbedret utgangspunkt for læring fordi matskolene sikrer riktig ernæring til elevene.

Energieffektivitet: Enøk-avdeling gir besparelser

Kristiansand kommune har seks ansatte i avdelingen Enøk-drift, som styrer varme og ventilasjon for kommunale bygg fra en sentral driftsenhet. Dette gir mest mulig komfort mens

de kommuneansatte er på jobb, og mest mulig energisparing når bygget er tomt. Energiforbruket i byggene som er med i programmet, er redusert med 23 prosent fra 2007 til 2011. Det er investert om lag 60 millioner kroner i energispareprogrammet. 20 millioner av dette var støtte fra Enova. Samtidig kan det spare 450 millioner kroner i løpet av 20 år, på grunn av reduserte utgifter til strøm og fyringsolje.

Miljøsertifisering: Verneombud blir miljøkonsulenter

I Nedre Eiker har man integrert miljø- og klimaspørsmål i kommunens HMS-arbeid og kommunens rapporterings- og styringssystemer. I tillegg har verneombudene i alle virksomhetene drevet fram sertifisering av samtlige kommunale virksomheter som Miljøfyrtårn. Det spesielle i Nedre Eiker er at verneombudene i hver enkelt virksomhet utdannes til å bli miljøkonsulenter. Slik får de en faglig tyngde som sammen med lokal forankring gir grunnlag for varig miljøinnsats. Dersom kommunen hadde benyttet eksterne konsulenter til dette arbeidet, ville det kostet rundt 900 000 kr. Kostnadene ved Nedre Eiker-modellen har for perioden 2006-09 vært på ca. 350 000 kr.